

- Hrvatski narodni preporod traje od 1813. do 1860., a ilirski pokret traje od 1830. do 1843.
- povijesno politički okvir: Hrvatska je podijeljena na tri dijela, pritisak Mađara (apsolutizam)
- u okviru zagrebačke Narodne čitaonice 1842. osnovana je "Matica ilirska"
- na teritoriju Hrvatske postavljene su osnove jedinstvenom književnom jeziku i pravopisu
- književni rad:
 - o Antun Mihanović 1815. "Reč domovini od hasnovitosti pisanja vu narodnom jeziku"
 - o Ljudevit Gaj 1830. u Pešti izdaje "Kratka osnova horvatsko slavenskog pravopisanja"
 - o Ivan Derkos 1832. piše "Duh domovine nad spavajućim svojim sinovima"
 - o 1836. Vjekoslav Babukić "Osnova slovnice slovijenske nariječja ilirskog"
 - o grof Janko Drašković (1832.) "Disertacija iliti razgovor darovan gospodi poklisarom"
 - o *lirika* - budnice (Pavao Štoos: "Kip domovine vu početku leta 1831.") i davorije (Ljudevit Gaj: "Hrvatov sloga i zjedinjenje")
 - pjesnička zbirka - Stanko Vraz: "Đulabije" (povezuje ljubav prema domovini i ženi)
 - gazela - Stanko Vraz: "Ždral putuje toplom jugu"
 - o *epski spjev* - Ivan Mažuranić ("Smrt Smail Age Čengića"), Dimitrije Demeter ("Grobničko polje")
 - o *drama* - Ivan Kukuljević Sakcinski ("Jura i Sofija", "Turci kod Siska" - prva hrvatska povijesna tragedija), Dimitrije Demeter ("Teuta"), Antun Nemčić ("Kvas bez kruha")
 - o *putopisi* - Matija Mažuranić ("Pogled u Bosnu") i Antun Nemčić
 - o *romani* - Antun Nemčić
- časopisi i novine:
 - o 1818. "Oglasnik ilirski" - Juraj Šporer
 - o 1834. "Oglas" - Ljudevit Gaj
 - o 1835. "Novine horvatzske" i kulturno zabavni prilog "Danica horvatska, slavonska i dalmatinska" - pokreće Ljudevit Gaj
 - o 1836. mijenjaju ime u "Novine Ilirske" i "Danica Ilirska" (pisane štokavsko narječje)
 - o 1843. zabranjena upotreba iliskog imena, pa novine mijenjaju naziv u "Narodne novine" i "Danica horvatska, slavonska i dalmatinska"
 - o "Kolo" - književni časopis, urednik Stanko Vraz
 - o 1844. i 1846. - almanah "Iskra"
 - o 1844. - časopis "Zora dalmatinska" - Petar Preradović
- predstavnici: Ljudevit Gaj, Stanko Vraz, Dimitrije Demeter, Petar Preradović, Ivan Mažuranić, Matija Mažuranić, Silvije Strahimir Kranjčević, Ivan Kukuljević Sakcinski, Antun Nemčić

VRAZ

Slovenac koji oduševljen ilirskom idejom dolazi u Zagreb 1838. gdje ostaje do smrti. Pjesnik je, kritičar i putopisac, te pokretač i urednik časopisa "Kolo". Tajnik je Matice hrvatske. Djela: "Narodne pjesme ilirske" (1839.), "Đulabije" (1840.), "Glasovi iz dubrave žeravinske" (1841.), te "Gusle i tambure" (1845.).

- "Đulabije"
 - đulabije - turski slatke crvene jabuke, mirisne poput ruže, ovdje su jabuke pjesnikovi osjećaji koje on poklanja voljenoj ženi
 - zbirka ljubavnih pjesama, posvećenih samoborčanki Ljubici Cantilly za njezina života i poslije njezine smrti
 - četiri dijela; idealno povezao dva života: ljubav prema voljenoj ženi s ljubavlju prema domovini
 - stih poljske narodne pjesme - *krakovjak*
 - uzorak hrvatskog romantizma
 - prva dva dijela đulabija opisuju ljubav prema Ljubici, a treći i četvrti dio (nakon Ljubičine smrti) definira ljubav prema domovini
- "Ždral putuje toplom jugu"
 - oblik: gazela (*gazela je pjesnički oblik podrijetlom iz Perzije, ima 6 do 20 stihova, prva dva stiha se rimuju, a zatim se rima prvog para ponavlja u svim parnim stihovima, u svakom parnom stihu postoji pripjev ili dopjev, tema je ljubavna, a ton smiren i idiličan*)
 - tema: ljubavna
 - motiv: jesen - u kontrastu - ljudi: vrtlar, pastir, vinogradar (plodovi rada jeseni) - pjesnik (ljubavna bol)

PRERADOVIĆ

Školovan u Austriji, bio je general austrijske vojske i odgojen je na europskoj kulturi. Preradovićev ilirski opus je prilično velik i raznolik. S obzirom na tematske preokupacije, uobičajeno je njegovu poeziju dijeliti na tri kruga: domoljubna ("Jezik roda moga", "Rodu o jeziku", "Putnik"), ljubavna ("Mrtva ljubav") i refleksivna ("Ljudsko srce").

- prva pjesma "Zora puca" ("Zora puca bit će dana") koju je objavio u "Zori dalmatinskoj"
- pridružuje se ilircima, a bavi se i proučavanjem usmene narodne književnosti, a posebno radom Andrije Kačića Miošića
- najčešće teme: domoljubne, ljubav, misaone
- najpoznatije zbirke su: "Prvenci" (1846.), "Nove pjesme" (1851.), "Pjesnička djela" (1873.)
- "Zora puca, bit će dana"
 - napisana po uzoru na ostale budnice
 - odnosi se na Dalmaciju
- "Putnik"
 - pjesma ima simboličko značenje povratka domu; pjesnik je autobiografske podatke povezao s motivima pjesme
 - motivi: domovina, majka, dom
 - odnos pojedinca i domovine u kojem je domovina majka i skrbi za svoje dijete

- "Mrtva ljubav"
 - o u pjesmi prevladavaju tjeskobna i sjetna mišljenja
 - o pjesma započinje pitanjem, a dogovori koje dobiva ne zadovoljavaju pjesnika pri čemu nastaje nesporazum između pjesnika i svijeta
 - o motivi: ljubav prema mrtvoj ženi, smrt, preobraženje ljubavi
 - o tema: pjesnikova mrtva ljubav i traženje utjehe
 - o prisutna je gradacija (unošenje kozmičkih motiva)

IVAN MAŽURANIĆ

- 1814.-1890.
- rođen u Novom Vinodolskom 11.kolovoza
- pučku školu – njemačku – završio u Novom
- u Rijeci – gimnaziju s latinskim nastavnim jezikom + učio tal. i mađ.
- HRV. SE U TO VRIJEME NIJE PREDAVAIO U HRV. ŠK.
- 1830. pod utjecajem Andrije Kačića Miošića napisao deseteračku pjesmu u kiticama *Vinodolski dolče, da si zdravo „od Ivana Mažuranića Vinodolskoga školana trete latinske škole“*
- u Zgb. upisao studij filozofije
- uči fr. jez.
- na Gajev proglas za „Danicu“ i „Novine horvatske“ odziva se pjesmom *Primorac „Danici“* + 10 pjesama i niz kraćih sastavaka => za tu suradnju dobio od Gaja PRVI HONORAR u novijoj hrvatskoj književnosti
- od '38. pravnik – zaljubljen u sestru Dimitrija Demetra Aleksandru Demeter
- suplent na zgb. gimn.
- '40. – odyjetnički ispit – otvara kancelariju u Karlovcu
- '41. – brak s Aleksandrom Demeter
- '58.-'72. = predsjednik Matice ilirske
- Narodna stranka kandidira ga za bana – ban od '73.-'80.
- govorio hrv. + 9 jez. ⇨ tel., lat., njem., franc., engl., ruski., češ., polj i mađ.
- umro u Zgb. 4 kolovoza

- '42. – dopunio *Osmana* – nije upotrijebio ni 1 riječ koja nije potvrđena u *Osmanu*

⇒ 3 faze: ① do dopune *Osmana*
② dopuna *Osmana*
③ *Smrt Smail-age Čengića*

Asimilirao klasičnu i talijansku;
stariju hrvatsku i narodnu književnost.

IVAN MAŽURANIĆ (1814. - 1890.): **Smrt Smail - age Čengića**

- 5 pjevanja: Agovanje. Noćnik, Četa, Harač, Kob
- inspirirao ga je povijesni događaj
- dijelo kazuje o nacionalnom otporu, borbi naroda protiv tuđina, zla i tiranije
- glavni lik Smail - aga pojavljuje se u Agoniji i Haraču
- na početku, lik se razotkriva u tri bitna odnosa:
 - prema svojim slugama
 - prema zarobljenim Moračanima
 - prema starcu Duraku

- prema slugama je zapovjednik, prema Moračanima je surov, okrutan, sarkastičan, ohol, bezosjećajan, a prema Duraku je grub i osvetoljubiv
- pjesnik niže dramatične prizore mučenja
- Moračani umiru bez jauka, herojski i moralno su jači, superiorniji
- snažne su vizualne i auditivne pjesničke slike
- pjesnik psihološki karakterizira lik Smail - age, u dušu mu se uvlače strah i zebnja
- vanjski izgled ne odaje psihološka stanja (gvozden stupac, kamen tvrdi)
- dakle, prikazuje ga na dva plana: - *vanjski izgled i psihički*
- u *Noćniku* dan je romantičarski prikaz Novice koji tjelesno i moralno prelazi na stranu Crnogoraca
- u *Četi* su Crnogorci prikazani kao kolektivni, složni su, imaju zajednički cilj - *obranu zemlji rušenje tiranije*
- oni su borci za slobodu
- etička kulminacija (vrhunac) epa
- uzvišena je i istinita svećenikova propovjed puna domoljublja
- propovjed je moralni stožer čitave pjesme
- u *Haraču* je niz dramatičnih prizora mučenja i maltretiranja hercegovačke raje
- potresne su scene mučenja (dramatične)
- Turci tiraniziraju nemoćne i osiromašene ljude - sadistički uživaju u tuđim mukama
- oštri je kontrast: oholost i bijes, s jedne strane, i nemoć raje i socijalna bijeda
- lirske digresije pjesnika - suosjeća s patnicima
- neuspjesi u glavnom liku povećavaju bijes koji raste
- u jednom trenutku, vanjski opis odgovara duševnim stanjima - ne može prikriti očaj, bijes i nemoć
- u trenicima izbezumljenosti i pomućene svijesti naređuje najpaklenije muke (gvožđa, otrov, nože, kolac, ulje vrelo, konop...)
- *želi biti junak kojeg će otpjevati u pjesmama*
- *nije ni čovjek ni junak, već kukavica*
- tri paralelne radnje: bijes u Smail - age koji raste; nevrijeme u prirodi i dolazak Crnogoraca (četa)
- sukobi su: nacionalni, vjerski i socijalni
- Smail - aga je predstavnik turskog feudalnog sustava koji se zasnivao na sili, strahu, nasilju, teroru i neravnopravnosti
- svaki sustav, utemelje na nasilju i strahu, u grčevitoj je borbi za opstanak
- svako tiransko krvološtvo i zlo moraju doživjeti sudbinu Smail - age čengića
- dobro mora pobjediti zlo
- izraz je zgusnut, sažet, slikovit, jake su auditivne i vizualne pjesničke slike, ima obilje stilskih figura
- *Kob* ima simbolično značenje, osnovna ideja čitava djela - *pobjeda dobra nad zlom*

TEMA: borba za viša, nacionalna i etička načela.
= česta u romantičnoj knj. posebice slavenskih naroda.

LIRSKA OBILJEŽJA:

- neskrivena osjećajnost i subjektivnost
- lirski monolozi (vanjski i unutarnji) kojima likovi izražavaju osjećaje, misli i duševna stanja
- pjesnikove lirske digresije, kojima izražava kritičnost prema agi, sućut prema raji, domoljublje i svjetonazor
- humaniziran krajolik koji prati proživljavanje likova, postaje i sudionik u životu naroda – jedinstvo pejzaža i ljudi
- sažimanje pjesničkog izraza u sliku i aforizam

EPSKA OBILJEŽJA:

- glavni je motiv u spjevu događaj (Smail-agina pogibija)
- kategorija vremena – kronološki slijed radnje
- likovi – nositelji radnje
- epska scena (Stolac, Gacko polje, hercegovačke i crnogorske planine, Lovćen)
- naracija, deskripcija

OBILJEŽJA DRAMSKOG STILA:

- dramatičnost unutarnjih sukoba u likovima (aga) i vanjskih sukoba
- monolozi i dijalozi koji stvaraju dojam scenske neposrednosti

Pokretači u razvoju radnje = razine sukoba i suprotstavljanja nepomirljivih etičkih načela:

- sukob pojedinca i kolektiva
- sukob osvajača i porobljenog naroda
- sukob različitih vjera
- sukob suprotstavljenih svjetonazora
- unutarnji sukob psihički podvojenog pojedinca
- sukob dobra i zla kao etički princip na kojemu počiva cijelo djelo

Aga = lik otuđenog, demonskog junaka

Kontrast – temeljno izražajno sredstvo u oblikovanju pjesnikovih poruka

Mistika u spjevu

Domoljublje, kršćanski svjetonazor i arkadijski ugođaj

Obilježja romantizma:

- tema iz nacionalne povijesti
- lik demonskog, otuđenog junaka
- humaniziran krajolik
- podjela svijeta na nepomirljive suprotnosti Dobra i Zla
- obilježja mistike
- kontrast kao sredstvo izražavanja
- subjektivnost i osjećajnost
- duboki religiozni osjećaji
- razočaranje u europsku civilizaciju
- isticanje jednostavnog života u dodiru s prirodom
- hibridna književna vrsta (lirsko, epsko i dramsko)
- vanjska podjela na bajronovske slike

- utjecaj narodne poezije

Spjev kao tipično preporodno djelo:

- nacionalno-povijesna tema
- optimizam, vjera u budućnost i pobjedu naroda
- slikanje domovinskog krajolika
- slika zamišljene idealizirane Ilirije
-